

Θωμάς Κασσελούρης , μέλος του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προβλημάτων του Κέντρου Μαρξιστικών Ερευνών (Κ.Μ.Ε.).

Καλησπέρα σας.

Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί συνάδελφοι

Εκ μέρους του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προβλημάτων του Κέντρου Μαρξιστικών Ερευνών, Επιστημονικού Φορέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, σας ευχαριστώ που μας δίνετε την ευκαιρία να εκθέσουμε κι από το βήμα αυτό τις απόψεις μας γύρω από το επίμαχο, ανοιχτό και πάντοτε επίκαιρο πρόβλημα της εκπαίδευσης.

Στην πρόσκληση που μας στείλατε, το θέμα είναι **«Διαθεματικό Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών- Ευέλικτη Ζώνη»**. Έτσι η γενική διατύπωση, παρά το ότι το θέμα επικεντρώνεται σε δυο επιμέρους ζητήματα, φοβούμαστε πως αφήνει έξω την ουσία του όλου προβλήματος, που για εμάς επικεντρώνεται στο ερώτημα *«τι σχολείο θέλουμε και για ποιο σκοπό»*. Παρά ταύτα θα επιχειρήσω να απαντήσω όσο πιο επιγραμματικά γίνεται στο σύνολο και στο επιμέρους, τοποθετώντας αρχικά ένα βασικό πολιτικό πλαίσιο ανάλυσης.¹

A. Πολιτικό πλαίσιο ανάλυσης

Εμείς, ως ΚΜΕ, συνηθίζουμε να εντάσσουμε κάθε επιμέρους εκπαιδευτικό ζήτημα, μέσα στο γενικότερο πρόβλημα της Παιδείας του Ελληνικού Λαού. Κατ' αυτόν τον τρόπο, σήμερα, προτάσσουμε σαν βασικό πολιτικό καθήκον για την επίλυση των καυτών κοινωνικών και εκπαιδευτικών προβλημάτων, την πρόταση για λαϊκή συμμαχία με σκοπό τη λαϊκή εξουσία.² Όσον αφορά την εκπαίδευση, ο στόχος αυτός επικεντρώνεται στη θέση για ενιαίο, δημόσιο και δωρεάν σχολείο γενικής εκπαίδευσης για όλους, χωρίς ταξικές και φυλετικές διακρίσεις, ένα σχολείο που θα καλλιεργεί αρμονικά όλες τις πλευρές της ανθρώπινης προσωπικότητας και θα προσφέρει γενική επιστημονική γνώση της φύσης και της κοινωνίας.

Το πρόβλημα της Παιδείας υπήρξε άλλωστε ένα από τα πρώτα μελήματα του ΚΚΕ, από την ίδρυσή του. Όταν το Νοέμβρη του 1918 στο Πρόγραμμα του Α΄ Συνεδρίου και στα άρθρα 16 και 17, έθετε το θέμα της εκλαΐκευσης της εκπαίδευσης και της

---

¹ Η παρούσα εισήγηση στηρίζεται στις συλλογικές μελέτες του ΤΕΠ του ΚΜΕ και είναι αφιερωμένη στο Δάσκαλό μας Γιώργο Μωραΐτη.

² Βλ. Διακήρυξη της Κ.Ε. του ΚΚΕ για τις Ευρωεκλογές, 2004. Στην πρόταση αυτή αναδεικνύονται επίσης τα ζητήματα της χρηματοδότησης της Παιδείας και την ανάγκη για να δοθεί το 15% από τον κρατικό προϋπολογισμό, την ίδρυση δωρεάν «μεταλυκειακών» επαγγελματικών σχολών ενταγμένα στο εκπαιδευτικό σύστημα, σύστημα ενιαίας ανώτατης εκπαίδευσης, ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας για την εξυπηρέτηση των λαϊκών αναγκών και όχι για την αύξηση του καπιταλιστικού κέρδους.

παροχής τροφής και των μέσων διδασκαλίας για τα παιδιά, όταν καθιέρωνε ανώτατο αριθμό 25 μαθητών και δυο μόνο τάξεων για τον κάθε δάσκαλο, όταν ζητούσε τον εκδημοκρατισμό της διοίκησης της εκπαίδευσης, την καθιέρωση της δημοτικής, την εισαγωγή όλων των εθνοτήτων και την ανοικοδόμηση και τον πολλαπλασιασμό των σχολείων, περιέγραφε μια κατάσταση που δυστυχώς, επρόκειτο να μας ταλανίσει ογδόντα χρόνια. Φυσικά από ό,τι φαίνεται σήμερα, δεν τελειώνει η κατάσταση που σηματοδοτούσαν τα αιτήματα αυτά για την κοινωνία μας. Γιατί σήμερα με την κρίση του καπιταλιστικού συστήματος, το πρόβλημα της εκπαίδευσης αποκτά άλλες διαστάσεις. Χωρίς να λυθεί ουσιαστικά κανένα από τα παραπάνω προβλήματα (τηρουμένων πάντοτε των αναλογιών), εκτός από το γλωσσικό κι αυτό όχι ολοκληρωμένο, ανοίγει μια καινούρια περιπέτεια που χαρακτηρίζεται α) από τον αφελληνισμό της εκπαίδευσης με την λεγόμενη «Ευρωπαϊκή Διάσταση» και την υπονόμηση της Παιδείας του λαού μας β) την υποβάθμιση της ποιότητας Εκπαίδευσης και την μετατροπή της σε κατάρτιση και γ) την αποψίλωση του μαθητικού πληθυσμού με τον περιορισμό της πρόσβασης των παιδιών της εργατικής τάξης στην ανώτατη εκπαίδευση.

B. Τοποθέτηση του θέματος: Η αναμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος του βασικού σχολείου, ως συστατικού στοιχείου για την ανάγκη εναρμόνισης των εκπαιδευτικών πολιτικών των χωρών της Ε.Ε.- (ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης-ενιαία αγορά)

Αυτό που διαφαίνεται στο χώρο της παραγωγής (καμιά παρέμβαση στην αγορά εργασίας, διαπραγμάτευση σε ατομικό και επιχειρησιακό επίπεδο, κοινωνικές υπηρεσίες ως καταναλωτικά εμπορεύματα, αντιδραστικά νομοθετικά πλαίσια και μηχανισμοί για τυχόν «παρεκκλίσεις» (Συνθήκη Σέγκεν, Ευρωπαϊκός Στρατός), δεν γίνεται ορατό στο χώρο της εκπαίδευσης. Είναι εμφανές ότι το καπιταλιστικό ευρωπαϊκό οικοδόμημα για να μπορέσει να αντιπαρατεθεί με αξιώσεις σε «ΗΠΑ-Ιαπωνία», πρέπει να «ομογενοποιήσει» περισσότερο τον εσωτερικό του χώρο, όχι τόσο στο επίπεδο της Κεντρικής Εξουσίας, αν και σε αυτό επιχειρούνται παρεμβάσεις (σύνθεση αρμοδιοτήτων των Κοινοτικών Οργάνων και Επιτροπών, αρχή της «Ειδικής Πλειοψηφίας», «Ισχυρές Γλώσσες»), αλλά και σε ειδικές εφαρμοζόμενες πολιτικές πχ. εναρμόνιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών-μελών για την εκπαίδευση, με βάση τα άρθρα 126-127 της Συνθήκης του Μάαστριχτ, το «Λευκό» και «Πράσινο Βιβλίο», την «αρχή της επικουρικότητας κλπ. Στα πλαίσια αυτά επιδιώκεται η άμεση αντιμετώπιση δυο βασικών προβλημάτων: α) Το

ξεπέρασμα των προβλημάτων της «γλωσσικής επικοινωνίας» και των «πολιτισμικών διαφορών» των κρατών- μελών και την ενσωμάτωση των πολιτισμικών και οικονομικών μειονοτήτων, καθώς δεν επιτυγχάνεται σε ικανοποιητικό βαθμό η «ελεύθερη» μετακίνηση της φθηνής εργατικής δύναμης από χώρα σε χώρα, σε αντίθεση με την ελευθερία κίνησης του Κεφαλαίου, των Υπηρεσιών και των Εμπορευμάτων.³ β) Η βαθιά σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την λεγόμενη «εκπαιδευμένη εργασία», ως αναγκαίου όρου για την αναπαραγωγή και τη μεγιστοποίηση του μονοπωλιακού υπερκέρδους, σε συνθήκες διευρυμένης εφαρμογής των νέων τεχνολογιών και του ανταγωνισμού.⁴

Στη βάση των παραπάνω κατευθύνσεων επιβάλλονται ορισμένα μέτρα εναρμόνισης που για το χώρο της πρώτης βαθμίδας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, το Δημοτικό Σχολείο, θα σημειώναμε τα εξής: Σήμερα δεν αρκεί για τις ανάγκες αναπαραγωγής του Κεφαλαίου, ο μέχρι τώρα παραδοσιακός ρόλος της βασικής εκπαίδευσης που εφοδίαζε τους μαθητές με τις βασικές γνώσεις σε ανάγνωση, γραφή, αρίθμηση και στοιχειώδη κατανόηση του φυσικού και κοινωνικού περιγύρου και ανταποκρινόταν σε ένα ορισμένο επίπεδο ανάπτυξης της κοινωνίας. Αντίθετα, σήμερα απαιτείται μια κατ' όνομα «ανανέωση» των διαρθρωτικών μερών του βασικού σχολείου με σκοπό την άρση των παραπάνω «δυσλειτουργιών». Για παράδειγμα, παρατηρούμε ότι στο χώρο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τη τελευταία δεκαετία: α) επιχειρούνται θεσμικές παρεμβάσεις και «τρέχουν» δεκάδες δράσεις και προγράμματα («Ολοήμερο Σχολείο», «Διαθεματική Προσέγγιση της Γνώσης», «Ευέλικτη ζώνη», «ανοιχτά αναλυτικά προγράμματα», «πολλαπλό βιβλίο», «εισαγωγή ξένης γλώσσας», «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση», «Επιμόρφωση- Εξομοίωση Δασκάλων των Π.Α.») εγκλωβίζοντας, σε πολλές περιπτώσεις τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς σε δράσεις συνδιαχείρισης και συνυπευθυνότητας. β) Επιχειρείται η μεταφορά

---

³ Κάθε επιμέρους δράση στα πλαίσια της Ε.Ε. προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις γενικότερες εξελίξεις στο εσωτερικό της κοινότητας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εξαρτάται αποκλειστικά από αυτές. Είναι δηλαδή μια πιο ανεξάρτητη διαδικασία πχ. από το χαρακτήρα που θα πάρουν οι ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις σχετικά με το μέλλον και το χαρακτήρα της πολιτικής ενοποίησης (σύγκρουση Γαλλίας – Γερμανίας). Κι αυτό διότι είναι έχει συμφωνηθεί από τις κυρίαρχες δυνάμεις της Ε.Ε. να προχωρήσει το «ευρωπαϊκό κράτος» με αυτή ή την άλλη μορφή. Μια τέτοια απόφαση εμπεριέχει μια σειρά «καθήκοντα» που καλύπτονται με τον όρο «εναρμονίσεις» που για την Ελλάδα πρακτικά σημαίνει να γίνουν μια σειρά δομικές θεσμικές αναδιαρθρώσεις (διοικητική αναδιάρθρωση, περιφερειακή ανάπτυξη, εκπαιδευτική μεταρρύθμιση κλπ.) με σκοπό τη διαμόρφωση ενός «ενιαίου κοινωνικού χώρου», και την «κοινωνική διάσταση της ενιαίας αγοράς».

⁴ Κατά αυτό τον τρόπο πρέπει η εκπαίδευση ως θεσμός να νομιμοποιήσει την ταξική ανισότητα και την κατανομή της «σύγχρονης» οργάνωσης της εργασίας, στους «λίγους», που θα κατέχουν ένα σχετικά υψηλό επίπεδο θεωρητικών και τεχνικών γνώσεων (καθώς η επιστημονική γνώση και η ειδικευμένη φέυγει από τον προπτυχιακό κύκλο), σε αυτούς που θα κατέχουν ένα ορισμένο επίπεδο εξειδικευμένων γνώσεων σε σχέση με ένα ορισμένο τμήμα της παραγωγής (ΤΕΕ-ΤΕΙ) και στους υποεκπαιδευμένους, τα πιο τρωτικά θύματα της σχολικής διαρροής και της κοινωνικής ανισότητας που θα είναι η φθηνή «μαστοράντζα» της αγοράς εργασίας.

σημαντικών αρμοδιοτήτων στους ΟΤΑ, που μετατρέπονται έτσι στο «μακρύ χέρι» του αστικού κράτους, στο όνομα της λεγόμενης «αποκέντρωσης εξουσιών».⁵

Κι εδώ εντοπίζεται αυτό που αρχικά σημειώσαμε σχετικά με το γενικό και το επιμέρους στον τίτλο του θέματος: Αντί η συζήτηση να στραφεί στα βασικά προβλήματα που υπάρχουν στην υποχρεωτική εκπαίδευση και την άρση, έστω, των ακραίων και των οπισθοδρομικών καταστάσεων που ενυπάρχουν ακόμα, όπως οι δυο τύποι σχολείων που χορηγούν διαφορετικούς τίτλους σπουδών (Δημοτικό-Γυμνάσιο), με τα διαφορετικά κι αναχρονιστικά αναλυτικά προγράμματα, τη διαφορετική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών κλπ, αντί να συζητήσουμε στα σοβαρά για τη σχολική διαρροή που διατηρεί ισχυρά ποσοστά ανάμεσα στο Δημοτικό στο Γυμνάσιο και από το Γυμνάσιο στο Λύκειο, προτάσσοντας το αίτημα για την ενιαία 12χρονη υποχρεωτική, δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση, η συζήτηση πολλές φορές μετατοπίζεται έντεχνα στο να «βελτιώσουμε» το σημερινό Δημοτικό Σχολείο, με θέματα όπως η πρόσθεση νέων γνωστικών διαθεματικών ζητημάτων στα πλαίσια της Ευέλικτης Ζώνης. Γίνεται, λοιπόν μια προσπάθεια, να υποχρεωθούμε ως φορείς αλλά και το ταξικό εκπαιδευτικό κίνημα να τοποθετηθούμε και να διατυπώσουμε προτάσεις στα πλαίσια αυτής της εκπαιδευτικής πολιτικής. Πολλές φορές μάλιστα, επιχειρείται από τα στελέχη της εκπαίδευσης, η προσπάθεια να συνδεθούν τα θέματα αυτά, με το χτύπημα της παραπαιδείας και των ιδιωτικών σχολείων. Για το αν όμως χτυπιέται η παραπαιδεία, τα φροντιστήρια και τα ιδιωτικά σχολεία, αξίζει να παρατεθούν τα ίδια τα λόγια του κ. Αλαχιώτη, πρώην Προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, με αφορμή την πρόταση για τη διαθεματική προσέγγιση της ύλης:

«Στην κοινωνία της γνώσης και της πληροφορίας οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να αντλούν γνώσεις από πολλές πηγές, οι οποίες είναι, πολλές φορές, πιο επίκαιρες και πιο έγκυρες από εκείνες που περιέχονται στα σχολικά βιβλία. Από το άλλο μέρος, ο ρόλος του εκπαιδευτικού μεταβάλλεται συνεχώς στην εκπαιδευτική διαδικασία. Από αποκλειστική πηγή γνώσης μετατρέπεται σιγά σιγά σε «διαμεσολαβητή», διευκολύνοντας τους μαθητές να προσεγγίζουν διερευνητικά τη γνώση και να την κατακτούν αυτοδύναμα. Το σχολείο δεν μπορεί, όμως, να αγνοεί τις ποικίλες εξωσχολικές υποχρεώσεις των μαθητών που τους επιβάλλουν οι

---

⁵Αξίζει να σημειώσουμε ότι με τους ΟΤΑ, τα προβλήματα που ανακύπτουν δε σχετίζονται μόνο με την υποχρηματοδότηση των Δήμων και των σχολείων, ούτε με την κατασπατάληση των διαθέσιμων πόρων από τα «ευρωπαϊκά προγράμματα». Πρόκειται περισσότερο για την ίδια τη φιλοσοφία αυτών των προγραμμάτων που επιδιώκουν να συνδέσουν πιο στενά την εκπαίδευση στις ανάγκες αναπαραγωγής του κεφαλαίου σε τοπικό επίπεδο.

πιεστικές απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας (η υπογράμμιση δική μας). Γι' αυτό η διαχείριση της διδακτέας ύλης πρέπει να διέπεται από πνεύμα οικονομίας, με παράλληλη φροντίδα για την ποιότητα της διδασκαλίας»⁶.

Οι παραπάνω δηλώσεις είναι ενδεικτικές για το μέγεθος των εκπαιδευτικών και κοινωνικών προβλημάτων που αναφύονται τόσο με το θεσμό του «Ολοήμερου Σχολείου» όσο και με την «Ευέλικτη Ζώνη», θεσμοί που λειτουργούν παράλληλα. Στην ουσία επιδιώκεται να φτιαχτεί ένα διπλό ταξικό κι επιλεκτικό σχολείο στη βασική εκπαίδευση: Από τη μια μεριά και σε συνθήκες σωματικής και ψυχοσυναισθηματικής εξάντλησης των μαθητών, το ήδη υποβαθμισμένο και φτωχό σχολείο, με τα κλειστά αναλυτικά προγράμματα και τα διακριτά μαθήματα θα «αναβαθμιστεί» μέσα από δράσεις, όπως η «διαθεματική προσέγγιση της γνώσης» και η «ομαδοσυνεργατική διδασκαλία» στα πλαίσια της «Ευέλικτης Ζώνης». Από την άλλη κι επειδή προφανώς ο στόχος της κατάκτησης και αφομοίωσης της γνώσης δε θα επιτυγχάνεται, οι γονείς θα αναγκάζονται να αγοράζουν «πακέτα εκπαιδευτικού έργου» από την ελεύθερη αγορά και οι δάσκαλοι έχοντας υπόψη ότι οι μαθητές τους δεν έχουν ελεύθερο χρόνο για μελέτη στο σπίτι, θα εξαρτούν τη διδασκαλία τους από το πόσες φορές έχει Ξένη Γλώσσα ή Πληροφορική ο μαθητής στα Φροντιστήρια.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια προσεγγίζουμε και το θέμα του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και της Ε.Ζ. που συζητάμε. Και για να είμαστε απόλυτα σαφείς στην προσέγγισή μας, θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι δεν παραγνωρίζουμε, γενικά, την παιδαγωγική σημασία στην αλλαγή των διδακτικών μεθόδων (έχουμε κάνει άλλωστε και ειδική μελέτη για την «ομαδοσυνεργατική διδασκαλία») ή τη θετική συνεισφορά των δυνατοτήτων των «νέων τεχνολογιών» στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έχει τη δικιά της αξία η ανανέωση των παιδαγωγικών προσεγγίσεων, η γνώση της ξένης γλώσσας και η πληροφορική στα σχολεία. Άλλωστε οι κομμουνιστές κι άλλοι προοδευτικοί εκπαιδευτικοί είναι αυτοί που για χρόνια τώρα πρωτοστατούν στο σπάσιμο του παραδοσιακού χαρακτήρα της εκπαιδευτικής πράξης και την ουσιαστική ανανέωση των μεθόδων και των διδακτικών προσεγγίσεων.

Γ. Ευέλικτη ζώνη και Διαθεματικό Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

Στη χώρα μας, το «**Διαθεματικό Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών**» και η χορήγηση ειδικών βιβλίων, ως μέσων διδασκαλίας που θα χρησιμοποιούνται παράλληλα με την επιλογή θεματικών ενοτήτων και την αξιοποίηση στοιχείων από

---

⁶ Ελευθεροτυπία, 17-3-2001

πολλές πηγές, δεν εφαρμόζεται μόνο στο δημόσιο σχολείο αλλά και στους ενήλικες στα **Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε.)**.⁷ Εκεί τα πράγματα λέγονται καθαρά:

«Σκοπός της λειτουργίας των Σ.Δ.Ε. είναι η ενθάρρυνση και η δημιουργία δικτύων συνεργασίας ανάμεσα στο σχολείο, την τοπική κοινωνία, τον επιχειρηματικό κόσμο και την εκπαίδευση για την μαζική προσέλκυση νέων που εντάσσονται στην παραπάνω κατηγορία. τα πλαίσια της αντιμετώπισης της ανεργίας».⁸

Στα πλαίσια αυτά, η κατεύθυνση που δόθηκε από το Ι.Δ.ΕΚ.Ε. ήταν να δημιουργηθεί ένα προσαρμοσμένο, ανοιχτού τύπου, αναλυτικό πρόγραμμα,⁹ σύμφωνα με τις τοπικές ανάγκες και τις τοπικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής και τα Σ.Δ.Ε. να αποκτήσουν τη δική τους νομική προσωπικότητα και να συμβαδίσουν με τη λογική της **αποκέντρωσης**. Να μπορεί δηλαδή ένας Δήμος να ιδρύει αυτοτελώς τέτοια σχολεία και να μην εξαρτώνται τα Σ.Δ.Ε. αποκλειστικά από το σχεδιασμό του προγράμματος σπουδών και τη χρηματοδότηση του Κεντρικού Κράτους και της Ε.Ε.¹⁰ Ήδη από το 1995, η Λευκή Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στο κεφάλαιο **«Πάλη κατά του Κοινωνικού Αποκλεισμού»**, είχε εντάξει ως πρώτο, το θέμα της κοινωνικής ένταξης των υποεκπαιδευμένων νέων και υπογράμμιζε την ανάγκη εξεύρεσης διαφορετικών τρόπων αντιμετώπισης των ανισοτήτων που δημιουργούν η κοινωνία της πληροφορίας, η παγκοσμιοποίηση και η ανάπτυξη ενός πολιτισμού της επιστήμης και της τεχνολογίας.¹¹

⁷ Τα Σ.Δ.Ε. απευθύνονται στους νέους που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εννιάχρονη εκπαίδευση, δηλαδή δεν έχουν αποκτήσει Απολυτήριο Γυμνασίου.

⁸ Βλ. Διακήρυξη Ινστιτούτου Διαρκής Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ)

⁹ Το πρόγραμμα αυτό υποστηρίζεται περιλαμβάνει τα εξής γνωστικά αντικείμενα: Ελληνική Γλώσσα (3 ώρες), Μαθηματικά (3), Πληροφορική (3), Αγγλικά (3), Κοινωνική Εκπαίδευση (3), Άνθρωπος και Περιβάλλον (2 ώρες), Τεχνολογία (1), Πολιτισμική Αγωγή (1), Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας (1). Ως υποβοηθητικό υλικό στη καθημερινή διδασκαλία των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων χρησιμοποιούνται βιβλία που καλύπτουν τρεις γνωστικές ενότητες: α) «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ» β) «ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ» γ) «ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ».

¹⁰ Στην αρχική φάση λειτουργίας των Σ.Δ.Ε., η χρηματοδότησή τους εντάχθηκε στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και στο ΕΠΕΑΕΚ II του ΥΠΕΠΘ, με χρηματοδότηση κατά 75% από την Ε.Ε. και 25% από το ελληνικό κράτος.

¹¹ *ΛΕΥΚΟ ΒΙΒΛΙΟ για την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση. Διδασκαλία και Εκμάθηση. Προς την Κοινωνία της Γνώσης, Βρυξέλλες, 29-11-1995, σελ. 47, (ελληνική μετάφραση).* Στον πρόλογο του κεφαλαίου αναλύονται οι λόγοι που επιβάλλουν τη θέσπιση μέτρων κατά του κοινωνικού αποκλεισμού πολλών κατηγοριών πληθυσμού (μη πτυχιούχοι νέοι, ηλικιωμένοι εργαζόμενοι, μακροχρόνια άνεργοι, γυναίκες επανεντασσόμενες στην αγορά εργασίας). Για να παρεμποδιστεί η διαδικασία περιθωριοποίησης των κατηγοριών αυτών, το Λευκό Βιβλίο συστήνει στα κράτη- μέλη να αναλάβουν συγκεκριμένα μέτρα για τους νέους εκείνους που συναντούν δυσκολίες ένταξης στην αγορά εργασίας όπως τον πολλαπλασιασμό των περιόδων κατάρτισης, μέσω της δράσης των τοπικών οργανώσεων. *«Διαπιστώνεται ότι είναι ανάγκη η ανάπτυξη επιχειρήσεων ένταξης, των "Workshops" και άλλων μεθόδων επανένταξης μέσω της άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας, σθεναρά πλαισιωμένης και με σκοπό την εξειδίκευση... Το παρόν Λευκό Βιβλίο προτίθεται να δώσει έμφαση στην ανάγκη προώθησης κατά τρόπο υποδειγματικό δύο σειρών πειραμάτων που διεξάγονται σε ορισμένα κράτη- μέλη για την καταπολέμηση του αποκλεισμού και την ανάπτυξη του αισθήματος ότι κάποιος ανήκει κάπου. Πρόκειται για την υποστήριξη των εμπειριών του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας και της εθελοντικής υπηρεσίας προς τους νέους».*

Στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση η Ευέλικτη Ζώνη- Δ.Ε.Π.Π.Σ. Σ εφαρμόζεται τόσο στο Γυμνάσιο όσο και στο Δημοτικό Σχολείο. Στο Γυμνάσιο εφαρμόζονται υπό τον τίτλο «**Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων**» όπου εξετάζονται θέματα «ελεύθερης επιλογής» με τη μέθοδο «σχεδίων εργασίας» και συσχετίζονται στενά με τα αντίστοιχα μαθήματα που υπάρχουν στο αναλυτικό πρόγραμμα.. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται:

«Μόνο τα διακριτά εκπαιδευτικά αντικείμενα μπορούν να προσφέρουν μια συμπαγή βάση για ανάπτυξη κατακερματισμένων μεν αλλά σημαντικών μορφών γνώσης, αντίληψης και μπορούν να επιδιώξουν την ανάπτυξη συγκεκριμένων ικανοτήτων. Μόνο τα διακριτά εκπαιδευτικά αντικείμενα μπορούν να προσφέρουν πρόσβαση στις διάφορες μορφές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και πρόοδο. Οι διάφορες εισαγωγικές εξετάσεις είναι κατασκευασμένες με βάση την πραγματικότητα αυτή και για αυτό το σκοπό»¹²

Δε θα σταθούμε όμως αναλυτικά στο πώς υλοποιείται η «Ευέλικτη Ζώνη» στο Γυμνάσιο, κυρίως γιατί δεν επαρκεί ο χρόνος. Αντίθετα, θα σταθούμε αναλυτικά από την εμπειρία που βγαίνει από της εφαρμογή της «Ευέλικτης Ζώνης» στο Δημοτικό Σχολείο, σημειώνοντας εξ αρχής ότι και πάλι, λόγω χρόνου δε θα σταθούμε αναλυτικά σε ορισμένες ακραίες και σημαντικές πλευρές που σχετίζονται με το θέμα, όπως α) είναι η εμπλοκή των λεγόμενων «χορηγών», που για το σχολείο έχουν κατανήσει «καρκίνωμα» τα τελευταία χρόνια και β) η διαφαινόμενη λογική της σύνδεσης του εκπαιδευτικού έργου που παράγεται μέσα από την «Ε.Ζ» με την αξιολόγηση.¹³ Αντίθετα Θέλουμε να σταθούμε αναλυτικότερα στην ίδια τη φιλοσοφία της «Ευέλικτης

---

¹² CIDREE (ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ): «Διεπιστημονική διδασκαλία και μάθηση στο σχολείο της δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης», εκδ. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2^{ος} 1999. «Σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ε.Ε., οι κυβερνήσεις απαιτούν από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα να παίζει ηγετικό ρόλο στην αντιμετώπιση κοινωνικών φαινομένων και θεμάτων τα οποία το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με ξεχωριστά εκπαιδευτικά αντικείμενα δεν μπορεί ν' αντιμετωπίσει με ευκολία ή ακρίβεια. Τα προβλήματα και οι δυσκολίες τείνουν να εμφανίζονται συνεχώς στο προσκήνιο και σύγχρονα ενδιαφέροντα, όπως θέματα σχετικά με την υγεία, τις αξίες και την κοινωνική συμπεριφορά το αποδεικνύουν ξεκάθαρα...Το συμπέρασμα είναι ξεκάθαρο: άκαμπτα εκπαιδευτικά προγράμματα που βασίζονται στη διδασκαλία ξεχωριστών διδακτικών αντικειμένων τείνουν να δημιουργούν ένα κενό μεταξύ της παρεχόμενης εκπαίδευσης και των αναπτυσσόμενων αναγκών της κοινωνίας». Έτσι στο εισαγωγικό σημείωμα της έκδοσης αυτής για τη δευτεροβάθμια Εκπαίδευση προτείνεται: «Τα διεπιστημονικά θέματα προσφέρουν τρόπους αλλαγής των εκπαιδευτικών προγραμμάτων χωρίς μαζική αναδιοργάνωση. Δίνουν λύσεις στο αναμφισβήτητο γεγονός ότι τα προγράμματα των σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με μια καλά εγκαθιδρυμένη ιστορική δομή, αντιμετωπίζουν ήδη τον κίνδυνο από την πληθώρα των αντικειμένων που περιλαμβάνουν και έχουν μεγάλες δυσκολίες να συμπεριλάβουν και έχουν μεγάλες δυσκολίες να συμπεριλάβουν νέα εκπαιδευτικά αντικείμενα. Σε κάποιο βαθμό η διεπιστημονική προσέγγιση είναι μια εύκολη και φτηνή σε σχέση με το αποτέλεσμα προσέγγιση για την αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων»

¹³ ύντομα μόνο θα σημειώσουμε για το πρώτο θέμα ότι στην εκτέλεση αρκετών από τα προγράμματα που υλοποιούνται στην «Ευέλικτη Ζώνη» αλλά και στο «Ολοήμερο Σχολείο» και με σκοπό την οικονομική ενίσχυση των δράσεων αυτών, εμπλέκονται διάφορες «γαλακτοκομικές εταιρείες», «εταιρείες προώθησης οδοντόπαστας», «σούπερ μάρκετ», «φροντιστήρια ξένων γλωσσών» κλπ. με ότι αυτό συνεπάγεται για την εκπαιδευτική διαδικασία.

Ζώνης» και του «Δ.Ε.Π.Π.Σ. », παίρνοντας υπόψη μας τη μέχρι τώρα βιβλιογραφία, την εκδοθείσα νομοθεσία, τα βιβλία και τα σχέδια εργασίας και κυρίως την εμπειρία μας από την παρακολούθηση στην εφαρμογή τέτοιων προγραμμάτων.

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Ως «Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων» (Ε.Ζ.) ορίζεται από τα ΦΕΚ, μια οργανωτικά αυτόνομη ενότητα που εντάσσεται στο «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών» (Δ.Ε.Π.Π.Σ.), το οποίο εκπονείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Με βάση τη γενική αυτή αρχή, με την Ε.Ζ. ορίζεται ένα τμήμα του ωρολογίου προγράμματος του Δημοτικού Σχολείου στο οποίο το διδακτικό περιεχόμενο αποτελείται από ευρύτερα θέματα, όπως «Διατροφή», η «Αγωγή Καταναλωτή», η «Τοπική Ιστορία», ο « πολιτισμός» τα «ΜΜΕ» κλπ και υποστηρίζεται ότι εξασφαλίζει μια υψηλή διασύνδεση γνώσεων σε διακλαδική-διεπιστημονική βάση. Γνώσεων δηλαδή που ανήκουν σε διαφορετικές επιστήμες και έχουν θέση σε διαφορετικά σχολικά μαθήματα. Στην κατεύθυνση αυτή αξιοποιείται η μέθοδος των «σχεδίων εργασίας» με έμφαση όπως σημειώνεται, στην ενεργοποίηση των μαθητών, την επιλογή θεμάτων βάσει των ενδιαφερόντων και ικανοτήτων τους και την ομαδοσυνεργατική τους δραστηριότητα. Συνοπτικά θα λέγαμε ότι πρόκειται περί μιας χρονικής «ζώνης», ενταγμένης στο πρόγραμμα λειτουργίας του σχολείου, η οποία προσφέρει α) τη δυνατότητα για μια πιο «ευέλικτη» επιλογή και επεξεργασία θεμάτων με τη σύμφυση στοιχείων διαφορετικών επιστημών και β) την ιδιαίτερη (περισσότερο από άλλα μαθήματα) ανάπτυξη της δημιουργικότητας των μαθητών.¹⁴ Δυο βασικά ερωτήματα σχετίζονται με τη «θεωρία» της Ε.Ζ. Είναι ζήτημα τεχνικό η διασύνδεση των γνώσεων; Και επίσης, για ποιο σκοπό επιδιώκεται η διασύνδεση αυτή;

Για το **πρώτο ερώτημα** θα σημειώναμε τα εξής: Η θεωρητική βάση της ΕΖ και ευρύτερα του Διαθεματικού Πλαισίου, θεμελιώνεται από την «αρχή της διασύνδεσης των επιστημονικών γνώσεων» που περιέχονται στα σχολικά μαθήματα και εξετάζουν από αντίστοιχες, πολλαπλές σκοπιές τα συγκεκριμένα σχέδια εργασίας. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι τα σχολικά μαθήματα «συγκλίνουν» το καθένα από τη δική του σκοπιά, προς κοινά, ενιαία θέματα με στόχο την ολόπλευρη διερεύνησή τους. Αντίστοιχα κάθε αντικείμενο σχολικής μάθησης «φωτίζεται» ολόπλευρα από όλα τα

---

¹⁴ Όσον αφορά τη χρονική διάρκεια μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα Σπουδών του Δημοτικού αυτή είναι μεταβλητή από τάξη σε τάξη (για τις Α' και Β' τάξεις προβλέπονται 4 διδακτικές ώρες και συνεχίζει με 3 ώρες στις Γ' και Δ' και ολοκληρώνεται με 2 ώρες στις Ε' και ΣΤ')

σχολικά μαθήματα τα οποία μπορούν να το επεξεργαστούν. Ως γνωστόν, μέχρι τώρα στην παιδαγωγική θεωρία και πράξη αυτό εκφραζόταν στα πλαίσια της «**Ενιαίας Συγκεντρωτικής Διδασκαλίας**».

Εμείς υποστηρίζουμε ότι το ερώτημα σχετικά με το αν είναι τεχνικό το ζήτημα της μετάδοσης της γνώσης, είναι ψευδές. Θεωρούμε ότι ως εκπαιδευτικοί, πρέπει να αποδίδουμε ίση σημασία σε καθένα γνωστικό αντικείμενο, όπου και όταν διδάσκουμε, γιατί η **γνώση** δεν κομματιάζεται σε βασική και δευτερεύουσα και πρέπει να παρουσιάζεται ως ενιαία και πολυδύναμη. Θα επιχειρηματολογήσουμε στην άποψή μας μέσα από δυο συγκεκριμένα παραδείγματα: Να πάρουμε ένα παράδειγμα, από το μάθημα της Ιστορίας:

Το πρώτο ερώτημα που πρέπει να απαντήσουμε είναι «τι πρέπει να επιδιώκουμε από το μάθημα της **Ιστορίας**». Εμείς θεωρούμε ότι ένας μαθητής που βγαίνει από το 12χρονο σχολείο, πρέπει να είναι σε θέση να κατανοεί τον τρόπο εξέλιξης της κοινωνίας, ως μια αδιάκοπη διαδικασία της φυσικής και κοινωνικής εξέλιξης και μεταβολής, στη βάση της νομοτελειακής κίνησης και της διαδοχής των κοινωνικοοικονομικών σχηματισμών από τους λιγότερους στους περισσότερους σύνθετους και ως αποτέλεσμα της έλλογης ανθρώπινης δραστηριότητας.¹⁵ Γίνεται όμως αυτό κατορθωτό από τα «πασαλείμματα» της Ιστορίας, έτσι όπως διδάσκονται σε κάθε τάξη σήμερα και στηρίζονται σε ένα Αναλυτικό Πρόγραμμα που εξιδανικεύει, σε τελευταία ανάλυση το ρόλο των προσωπικοτήτων, παραθέτει συνεχή ιστορικά και κυρίως στρατιωτικά γεγονότα, με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγχυση στα παιδιά για το ίδιο το ιστορικό γεγονός, τις ιστορικές περιόδους, τις αιτίες, τις αφορμές και τις εκφράσεις του; Φθάσαμε στο σημείο να κουβεντιάζουμε δευτερεύοντα ζητήματα που γενικά έχουν κι αυτά την αξία τους, όπως η τεχνική της ερώτησης, η μέθοδος project, η τοπική ιστορία, η μουσειακή εκπαίδευση, η περιβαλλοντική εκπαίδευση σε σχέση με την ιστορία, όταν τα ίδια τα παιδιά θεωρούν τη γλώσσα των χειριδίων ακατανόητη και το μάθημα ένα διαρκή «μπελά». Εμείς πιστεύουμε, ότι παράλληλα με τις συζητήσεις για τις διδακτικές μεθόδους, πρέπει να λύσουμε το πρόβλημα του «τι πρέπει και τι μπορούν να μάθουν τα παιδιά που τελειώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση από το μάθημα της Ιστορίας. Να συζητήσουμε πώς μπορεί να

---

¹⁵ Πιο συγκεκριμένα, ο μαθητής να κατανοεί προοδευτικά και ανάλογα με την ηλικία του, ότι αυτό που χαρακτηρίζει μια ορισμένη ιστορική βαθμίδα ανάπτυξης κάθε κοινωνίας, είναι ο βαθμός ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και οι αντίστοιχες μεταβολές που σημειώνονται στο επίπεδο των παραγωγικών σχέσεων. Όταν οι μεταβολές των δυνάμεων και των σχέσεων της παραγωγής συνδυάζονται με το συνολικό επίπεδο εξέλιξης της δοσμένης κοινωνίας και με την πάλη των τάξεων περνάμε σε άλλη, ποιοτικά ανώτερη κοινωνία (πχ. από τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό).

διαμορφωθεί το αναλυτικό πρόγραμμα, τι αλλαγές πρέπει να γίνουν στα βιβλία και στο ωρολόγιο πρόγραμμα (δεν μπορούν τα Θρησκευτικά να διδάσκονται ισοδύναμα με την Ιστορία και από την άλλη να έχουμε την απαίτηση από τα παιδιά να αναπτύξουν επιστημονικό τρόπο αντίληψης των ιστορικών γεγονότων). Για να γίνουμε πιο κατανοητοί, πού ακριβώς εντοπίζεται η διαφωνία μας και τι προτείνουμε, θα μπορούμε κι εμείς στον πειρασμό, να αναπτύξουμε ενδελεχώς μια προσέγγιση ενός συγκεκριμένου ιστορικού θέματος: Πώς πρέπει να προσεγγιστεί η **μικρασιατική καταστροφή του 1922**;

Μέχρι τώρα, ο κλασικός δρόμος διδασκαλίας επέμενε αποκλειστικά στην παράθεση των γεγονότων και σε μια ορισμένη, αφυδατωμένη, προσέγγιση για το ρόλο των ξένων δυνάμεων και του ελληνικού εθνικισμού. Το ερώτημα που προκύπτει είναι αν απ' όλη τη δραστηριότητα μέσα κι έξω από το μάθημα της Ιστορίας, με τη μια ή την άλλη μέθοδο διδασκαλίας, οι μαθητές της ΣΤ΄ τάξης θα είναι ικανοί να κρίνουν τα πραγματικά δεδομένα αυτού του ιστορικού γεγονότος (ως αποτέλεσμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, την πολιτική του Βενιζέλου και τις κοινωνικές δυνάμεις που εκπροσωπούσε, τον εθνικισμό των Νεότουρκων κλπ) κι εκεί να εντάξουν τα επιμέρους στοιχεία που συγκροτούν το συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός. Από εκεί και πέρα πράγματι ο δάσκαλος με τους μαθητές του θα μπορούσε να προχωρήσει στα αποτελέσματα της προσφυγιάς 1.200.000 προσφύγων στον Ελλαδικό χώρο και να επιδιώξει την ενασχόληση με παράπλευρα αλλά εξίσου σοβαρά ζητήματα, όπως η αλλαγή της σύνθεσης του πληθυσμιακού χώρου και η συγκρότηση νέων πόλεων (κοινωνική και οικονομική γεωγραφία), η ανάπτυξη της βιομηχανίας και ειδικά της εριουργίας, η ριζική αλλαγή των πολιτικοκοινωνικών αντιλήψεων (εργατική τάξη), η δημιουργία του ΣΕΚΚΕ και η άνδρωση του ΚΚΕ κλπ. Θα μπορούσε επίσης, ο δάσκαλος να επεκτείνει τα ίδια τα δεδομένα και τις εκφάνσεις αυτού του ιστορικού γεγονότος και να θέσει στους μαθητές του, ως ερωτήματα προς απόδειξη, νέα σύγχρονα θέματα, όπως η καταστροφή της παραγωγικής βάσης της κλωστοϋφαντουργίας τη δεκαετία του '80, τα σύγχρονα προσφυγικά κύματα, το σημερινό ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων με βάση την αρχή του «διαίρει και βασίλευε» κλπ.

Αντί αυτών βλέπουμε ότι σε πολλά σχέδια εργασίας, που αναφέρονται στην Τοπική Ιστορία και στη συγκρότηση των Πόλεων (πχ. Ν. Φιλαδέλφεια, Ν. Σμύρνη, Περιστέρι, Βόλος, Νάουσα), παραλείπονται κάθε είδους αναφορές σε τέτοιες προεκτάσεις που επιβάλουν ένα συνθετικό αναλυτικό τρόπο σκέψης και επιδιώκουν τη σύνδεση των

σύγχρονων προβλημάτων με την Ιστορία. Κι επειδή γίνεται μεγάλος λόγος για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και τα δικαιώματα των μεταναστών και των προσφύγων (πολλά από τα προτεινόμενα σχέδια εργασίας αναλώνονται σε παραθέσεις παραμυθιών και ιστοριών από τις χώρες καταγωγής με γενική αναφορά στα κοινά πολιτισμικά στοιχεία), εμείς θα θέλαμε στο επίκεντρο να τίθενται τα δικαιώματα των μεταναστών στην εργασία και στην εκπαίδευση, ως προαπαιτούμενα για την ενεργητική ένταξή τους στην κοινωνία. Άρα, θα έπρεπε να ενημερωθούν οι μαθητές (Έλληνες και Αλλοδαποί) για τις πρωτοβουλίες των Συνδικάτων για την συσπείρωση των μεταναστών γύρω από τα Σωματεία (πχ. Συνδικάτα Οικοδόμων, Μετάλλου, Κλωστοϋφαντουργών) με σκοπό όχι μόνο την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας (Νυχτερινά Σχολεία) αλλά και την προσπάθεια της από κοινού αντιμετώπισης των διακρίσεων στην αγορά εργασίας, των αυξανόμενων εργατικών ατυχημάτων κλπ.

Να πάρουμε μια άλλη περίπτωση: Τη διδασκαλία των «**Φυσικών Επιστημών**» σε σχέση με τη διασύνδεση και τη διδασκαλία στοιχείων της «Γλώσσας». Πράγματι, μπορούμε να επεξεργαστούμε γλωσσικά την περιγραφή των πειραμάτων της φωτοσύνθεσης, να διορθώσουμε ορθογραφικά και συντακτικά λάθη, να διδάξουμε γραμματική κλπ. Θα λύσει όμως αυτός ο συνδυασμός στοιχείων των δύο μαθημάτων από μόνος του, τον εμπλουτισμό του γλωσσικού κώδικα των μαθητών, απαραίτητου για την αποσαφήνιση των υπό εξέταση φυσικών φαινομένων, αν πρώτα δεν έχουν λυθεί άλλα ζητήματα, σε σχέση με τη διάρθρωση της ύλης (πχ. πέντε κι έξι πειράματα μέσα σε μια διδακτική ώρα), τις απίστευτες ελλείψεις στην υλικοτεχνική υποδομή (άραγε, έχουμε παραιτηθεί από την πάγια θέση μας για την ύπαρξη ειδικών αιθουσών Φυσικής και Γεωγραφίας και μεταφέρουμε, για λόγους οικονομίας το πείραμα μέσα στην τάξη;) και την οικονομική ανέχεια των σχολείων για την προμήθεια, έστω κι αυτών των απλών υλικών, που χρησιμοποιούνται για αυτά τα πειράματα;

Όπως και στο παράδειγμα της Ιστορίας, δε θα θέλαμε να στερήσουμε από το δάσκαλο τη δυνατότητα να κατευθύνει τους μαθητές του (γιατί εμείς υποστηρίζουμε την καθοδηγημένη διδασκαλία) σε αντικείμενα μελέτης που ανοίγουν διάπλατα τη γνώση από τη Φυσική στη Γλώσσα, στην Ιστορία κλπ. και να τη δέσουν οργανικά με τα σύγχρονα προβλήματα της ανθρωπότητας και τις επιπτώσεις τους στον πλανήτη, όπως η καταστροφή του περιβάλλοντος, η έλλειψη πόσιμου νερού, οι ανίατες ασθένειες κλπ. Πράγματι, σε πολλά σχέδια εργασίας, γίνονται αναφορές σε τέτοιες επιπτώσεις, αλλά να μας συγχωρέσουν οι συνάδελφοι που έχουν αναπτύξει τέτοια

προγράμματα, δεν έχουμε δει διασύνδεση από τις ανεπανόρθωτες καταστροφές που έχουν προκληθεί στον αέρα, στο νερό στο έδαφος και στο υπέδαφος από τους πολέμους των τελευταίων ετών των ΗΠΑ και της ΕΕ στην Γιουγκοσλαβία, στο Αφγανιστάν, στο Ιράκ και αλλού.

Αγαπητοί συνάδελφοι, μέσα από τα παραπάνω ενδεικτικά παραδείγματα, θα μπορούσαμε να παραθέσουμε κι άλλα, νομίζουμε ότι γίνεται φανερό που εντοπίζεται η διαφορετική μας αφετηρία. Εμείς τονίζουμε ότι σε κάθε περίπτωση, ακόμη και στις μικρές ηλικίες, μπορούμε να οδηγήσουμε την εκπαιδευτική πράξη σε όλα τα μαθήματα με στόχο τα δραστικά εργαλεία της σκέψης και της έκφρασης να εμπλουτίζονται με νέες έννοιες θεμελιακού χαρακτήρα, που θα επιτρέπουν τους αλληπάλληλους συλλογισμούς και τη σαφήνεια στην έκφραση και θα συντείνουν στην καλλιέργεια και στη διαπαιδαγώγηση ολοκληρωμένων και δημοκρατικών προσωπικοτήτων.

Τι εμποδίζει όμως να εξετασθούν αυτές οι παράμετροι μέσα στη δεδομένη οργάνωση του ωρολογίου προγράμματος και συνολικότερα του εκπαιδευτικού μας συστήματος; Σαφέστατα, όχι μόνο το θέμα του χρόνου και της διάταξης της ύλης, γιατί ο δάσκαλος που έχει «ψυχή και καρδιά», τα δίνει όλα για να μάθουν οι μαθητές του «γράμματα και να ξεστραβωθούν» από τις συμπληγάδες της αμορφωσιάς και των σκόρπιων πληροφοριών. Αυτό που εμποδίζει την ανάπτυξη τέτοιων διεπιστημονικών προσεγγίσεων, είναι η ίδια η φιλοσοφία του αναλυτικού προγράμματος. Κατ' αντιστοιχία με αυτήν την παραδοχή, αντί να δούμε με κριτική ματιά το εκπαιδευτικό μας σύστημα και τα προβλήματά του σα σύνολο και να προχωρήσουμε σε δραστικές και γενναίες αλλαγές, εμείς εισάγουμε κάποιες νέες φιλοσοφίες και μεθόδους διδασκαλίας, που απευθύνονται κυρίως στη μέθοδο και όχι στο περιεχόμενο και που σε πολλές περιπτώσεις τις βάζουμε να λειτουργούν αποσπασματικά μέσα σε ένα βαθιά αναχρονιστικό εκπαιδευτικό σύστημα με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνονται οι στόχοι τους. Αντίθετα να επιβαρύνουν τους ήδη ταλαιπωρημένους Έλληνες μαθητές και να αυξάνουν τις διαστάσεις του λειτουργικού αναλφαβητισμού.

Δ. Η θέση του ΚΜΕ

Δε θα θέλαμε να κλείσουμε την ανακοίνωση αυτή χωρίς να παρουσιάσουμε μια γενική αναφορά των δικών μας θέσεων: Η βασική εκπαίδευση είναι μια διαδικασία καλλιέργειας του υποκειμένου της αγωγής και πρέπει να είναι ενιαία, χωρίς επικαθήμενα τμήματα που υπήρξαν προϊόντα κοινωνικά και ιστορικά οριοθετημένης

διαδικασίας. Επιπρόσθετα, η εκπαίδευση με όλες τις «μεταρρυθμίσεις» με τις οποίες αναζητούνται λύσεις μέσα στα όρια της κρίσης είναι καταδικασμένες. Σήμερα προβάλλεται επιτακτικά η σύνδεση του σχολείου με την παραγωγική διαδικασία και την ομάδα που να έχει τρία χαρακτηριστικά: α) Την κινητοποίηση της βούλησης του μαθητικού πληθυσμού, του γονεϊκού και του εκπαιδευτικού κινήματος για ένα σχολείο σύγχρονο, ενιαίο, δημόσιο, και δωρεάν β) Την αναδιάρθρωση του γνωστικού πεδίου του σχολείου σε τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται για το νέο άνθρωπο βαθιά και σταθερή η αντίληψη για την ενότητα του κόσμου και γ) η σύνδεση αυτής της γνώσης με την παραγωγική και κοινωνική δραστηριότητα.

Τελειώνοντας, θα θέλαμε να επαναλάβουμε αυτό που τονίσαμε εισαγωγικά, δηλαδή ότι η Δημόσια Εκπαίδευση, η Εκπαίδευση γενικά, δεν μπορεί να αναλυθεί έξω από τα πλαίσια του συγκεκριμένου τύπου ανάπτυξης του κοινωνικοοικονομικού μας σχηματισμού. Έχοντας αυτό ως βάση, είμαστε σε θέση να εξηγήσουμε με ένα συγκεκριμένο τρόπο το υπάρχον Δημόσιο Εκπαιδευτικό Σύστημα και τις οποιεσδήποτε αλλαγές προωθούνται μέσα σε αυτό. Κατά τη γνώμη μας, όλες αυτές οι διαδικασίες δεν εξυπηρετούν το στόχο για ενιαία, δημόσια, δωρεάν εκπαίδευση όλου του λαού και για τη συμβολή αυτής στη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων. Για εμάς και δε φοβόμαστε να το πούμε αυτό, είναι απαραίτητη η αδιάκοπη ιδεολογική και πολιτική πάλη για συνολική αλλαγή του εκπαιδευτικού μας συστήματος στην κατεύθυνση της καθιέρωσης του ενιαίου δωδεκάχρονου σχολείου και ξέρουμε ότι κάτι τέτοιο απαιτεί και αλλαγή συσχετισμών σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Σας ευχαριστώ πολύ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΓΓΕΛΗΣ Λ.**, *Το Ενιαίο Σχολείο στην Αγγλία, μύθος και πραγματικότητα*, ΤΥΠΩΘΗΤΩ, 1999
- APPLE M.**, *ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ*
- ΑΛΑΧΙΩΤΗΣ Σ.**, «Η Ευέλικτη Ζώνη του σχολείου» στο: *ΟΔΗΓΟΣ ΣΧΕΔΙΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ- ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ*, Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
- ΒΑΚΑΛΙΟΣ Θ.**, *Θέματα Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης*, τόμ.Ι-ΙΙ, Παρατηρητής, 1994
- ΒΕΡΓΙΔΗΣ Δ.** *Υποεκπαίδευση, Κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές διαστάσεις*, Ύψιλον, Αθήνα 1995
- ΒΡΕΤΤΟΣ Γ.- ΚΑΨΑΛΗΣ Α.** *Αναλυτικό Πρόγραμμα, Ελληνικά Γράμματα*, 1999
- ΒΩΡΟΣ Φ.Κ.**, *Εκπαιδευτική Πολιτική. Προσδοκίες και Πράξεις*, Αθήνα 1986
- CIDREE**, "Across the Great Devides", Report of the CIDREE Collaborative Project on Cross- Curricular Themes
- ΓΕΤΙΜΗΣ Π.-ΓΡΑΒΑΡΗΣ Δ.** (επιμέλεια), *Κοινωνικό Κράτος και Κοινωνική Πολιτική*, Θεμέλιο, Αθήνα 1993
- ΓΕΩΡΓΟΓΙΑΝΝΗΣ Π.** *Θέματα Διαπολιτισμικής- Εκπαίδευσης*, Gutenberg, 1999
- ΓΕΡΟΥ Θ.**, Ο λειτουργικός αναλφαβητισμός και οι αιτίες που τον προκαλούν. Στο (ΓΓΛΕ), Η αντιμετώπιση του αναλφαβητισμού στις χώρες- μέλη της ΕΟΚ σήμερα. Πρακτικά Ευρωπαϊκού Συνεδρίου, Αθήνα, Υπουργείο Πολιτισμού
- ΓΛΗΝΟΣ Δ.** *Εκλεκτές σελίδες*, τ. Α,Β,Γ, εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα 1972
- ΔΕΡΒΙΣΗΣ Σ.**, *Οι μαθητές μιας τάξης ως κοινωνική ομάδα και η ομαδοκεντρική διδασκαλία*, GUTENBERG, 1998
- ΔΗΜΑΡΑΣ Α.** *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*, τ. Α',Β', Ερμή, Αθήνα 1973
- ΔΟΕ-ΠΟΕΔ**, "Ενιαία Εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση", επιστημονικό βήμα του δασκάλου, Αθήνα 1989
- ΔΟΕ - ΠΟΕΔ**, συμπόσιο *Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση*, Χίος 22-33 Απριλίου.
- ΔΡΕΤΤΑΚΗΣ Μ.**, *Δημογραφικές εξελίξεις στην Ελλάδα 1961-1990*, Αθήνα 1996
- ΖΑΦΡΑΝΑ Μ.**, *Older people and literacy in Greece*. Εισήγηση στο σεμινάριο του Angers, 1996
- ΖΗΓΟΣ Σ.**, *Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Συστήματα και Ενιαίο Σχολείο*, Αθήνα 1990, σελ. 157-158
- ΗΛΙΟΥ Μ.**, *Εκπαιδευτική και κοινωνική Δυναμική*, Πορεία, Αθήνα, 1984, σ.164
- ΚΑΨΑΛΗ Α. – ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Δ.**, *Σχολικά Εγχειρίδια, Θεσμική Εξέλιξη και Σύγχρονη Προβληματική*, εκδ. Έκφραση, Θεσσαλονίκη – Λευκωσία 1995.
- ΚΟΚΚΟΤΑΣ Π.**, *Σύγχρονες προσεγγίσεις στη διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών. Η εποικοδομητική προσέγγιση της διδασκαλίας και της μάθησης*, 1998.
- ΚΟΥΖΕΛΗΣ Γ.** *Από τον Βιωματικό στον Επιστημονικό Κόσμο*, ΚΡΙΤΙΚΗ, 1992
- ΛΑΡΙΟΥ – ΔΡΕΤΤΑΚΗ Μ.**, *Η εγκατάλειψη της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης και Παράγοντες που σχετίζονται μ' αυτήν*, ΓΡΗΓΟΡΗΣ
- ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ Η.**, η Ευέλικτη Ζώνη των καινοτομιών: Διαθεματικές Δραστηριότητες και Σχέδια Εργασίας», στο *ΟΔΗΓΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣΔ-ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ*. Αθήνα, ΥΠΕΠΘ-Π.Ι.
- ΜΠΟΥΖΑΚΗΣ Σ.** *Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα*, Gutenberg,
- ΜΥΛΩΝΑΣ Θ.** *Η αναπαραγωγή των σχολικών τάξεων μέσα από τους σχολικούς μηχανισμούς*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1982
- ΝΟΥΤΣΟΣ Χ.** *Προγράμματα Μέσης Εκπαίδευσης και Κοινωνικός Έλεγχος 1931-1973*, Θεμέλιο, Αθήνα 1979
- ΝΤΟΥΣΚΟΣ Π.** *Εκπαιδευτικό Σύστημα και Σύστημα Αναπαραγωγής της Ειδικευμένης Εργατικής Δύναμης*, Gutenberg, Αθήνα 1998
- ΠΑΠΑΣ Α.**, *Μαθητοκεντρική Διδασκαλία*, ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ, 1996, σ. 120
- ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ Σ.** *Εκπαίδευση και Ανάπτυξη στην Ελλάδα 1948-1985: Το ασύμπτωτο μιας σχέσης*, Θεμέλιο, 1987
- ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ Π.** *Η ταξική διάρθρωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας*, Σύγχρονη Εποχή, 1987
- POSTIC M.** *Η μορφωτική σχέση*, Gutenberg, 1995
- ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**, *Πρακτικά Ευρωπαϊκού Συμποσίου με θέμα: Σχολική Αποτυχία*, Αθήνα, 8-10/12-1996
- ΠΥΡΓΙΩΤΑΚΗΣ Ι.** *Κοινωνικοποίηση και Εκπαιδευτικές Ανισότητες*, Γρηγόρη,
- ΣΒΟΡΩΝΟΣ Ν.**, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Κοινωνίας*, σελ. 102, ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα, 1972
- ΣΙΠΗΤΑΝΟΥ Α.**, *Ο αναλφαβητισμός στην Ελλάδα: η διαχρονικότητα και οι μεταλλαγές του προβλήματος*. Εκδ. Κυριακίδη, στο *Παιδαγωγική και Εκπαίδευση*, σειρά 40^η, 1998
- ΣΟΥΜΕΛΗ Κ.**, *Ο αναλφαβητισμός στις χώρες της ΕΟΚ*, εκδ. ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 1993
- ΤΖΑΝΗ Μ., - ΠΑΜΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ Τ.**, «*ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ. «Ταυτόν και αλλοτριμορφοδιάιτον»*», σελ.31, Αθήνα, 1998
- ΦΡΑΓΓΟΥΔΑΚΗ Α.**, *Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και φιλελεύθεροι διανοούμενοι- Άγονοι αγώνες και ιδεολογικά αδιέξοδα στο μεσοπόλεμο*, Κέδρος 1977

ΥΠΕΠΘ- ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ,;

-ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΝΙΑΙΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ- ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, τ. Α' και Β', Σεπτέμβριος 2002

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

-Γ' - Δ' τάξεις του Δημοτικού Σχολείου, Τοπική Ιστορία, Φυσική Αγωγή/ Αγωγή Υγείας, τ. Α' Β' Αθήνα 2002

-Ε' - ΣΤ', Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας, περιβαλλοντική Εκπαίδευση-Τεχνολογία, τ. Α' - Β', Αθήνα 2001,

-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ- ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ, βλέπω τον σημερινό κόσμο, Αθήνα 2001

-ΟΔΗΓΟΣ ΣΧΕΔΙΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (Πολυθεματικό βιβλίο, Ευέλικτη Ζώνη, Διαθεματικότητα), για τον εκπαιδευτικό, ΑΘΗΝΑ 2002

-ΦΕΚ για Δ.Ε.Π.Σ. (ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ) Αρ, φύλλων 1366- 1376- 1374, 18-10-2001

ΚΕΝΤΡΟ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΚΜΕ)- Ειδικές Εκδόσεις

-**ΒΕΛΟΥΧΗΣ Ν.**, *Ο Ιδεολογικός Διαποτισμός των νέων με τα ανθρωπιστικά μαθήματα* (Θ.Π.- τ. 5)

-**ΚΑΤΣΙΜΠΡΗ Ε.**, *ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ*

-**ΛΑΠΠΑΣ Δ.**, *ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ Β΄ ΤΕΥΧΟΥΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ*

-**ΜΙΧΑΗΛ Μ.**, *ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ*